

EXECUTIVE SUMMARY

การสร้างสรรคเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาปัญหาและแนวทางเกี่ยวกับ “การสร้างสรรคเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ (The Creation of Modern Thai Architecture Identity)” โดยได้ดำเนินการให้เป็นการศึกษาที่ครอบคลุม เป็นระบบ และมีความชัดเจน ทั้งในการกำหนดปัญหาและปัจจัยต่าง ๆ มากมายที่เกี่ยวข้องและในการค้นหาแนวความคิดและรูปแบบในการสร้างสรรคเอกลักษณ์ไทยสำหรับงานสถาปัตยกรรมในบริบทของสังคมปัจจุบันและอนาคต

ที่มาของปัญหาวิจัย

ท่ามกลางปัจจัยที่ซับซ้อนของบริบทที่แปรเปลี่ยนไปตามเงื่อนไข ข้อจำกัด และเป้าหมายที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา งานวิจัยนี้จึงพยายามเชื่อมต่อสภาพการณ์อดีตกับปัจจุบัน และคาดการณ์สู่อนาคต

การสร้าง ‘ความคิดวิไล’ ให้กับบ้านเมืองในรัชสมัยรัชกาลที่ 4 และที่ 5 รวมทั้งต่อมายุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง งานสถาปัตยกรรมได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบตะวันตกมากขึ้นตามลำดับ เมื่ออิทธิพลสถาปัตยกรรมโมเดิร์น รวมทั้งโพสต์โมเดิร์น และอื่น ๆ ได้แผ่ขยายครอบคลุมไปทั่วโลก โดยรวมงานสถาปัตยกรรมในประเทศไทยจึงตกอยู่ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ด้วยรูปแบบสมัยใหม่ (modern) ที่จัดเป็นรูปแบบสากล (international style)

รากลึกลงทางวัฒนธรรมแม้ว่ายังคงอยู่ แต่ก็เกิดการสลายตัวลงตามลำดับด้วยปัจจัยแวดล้อมอันทรงพลังที่ขับเคลื่อนสู่ความเป็นสากล ปัจจัยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีโดยเฉพาะเทคโนโลยีการสื่อสารในระบบ ‘digital’ ปัจจัยความตื่นตัวเกี่ยวกับความเป็นไปของโลกใบนี้ โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ (climate change) และภัยพิบัติทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นตามมา การเผชิญกับปัญหาด้านพลังงานและด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development) ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อวิถีคิด/แนวทางการสร้างสรรคงานสถาปัตยกรรม นอกจากนี้ในภาพรวม

เกี่ยวกับปัจจัยทางภูมิศาสตร์กับการเมือง (geopolitics) ยังต้องคาดการณ์ถึงกระแสการสลับขั้วอำนาจตาม 'นุรพาภิวัตน์' (อเนก เหล่าธรรมทัศน์, 2554)

ปัจจัยด้านบริบทหลากหลายมิติที่มีผลต่อการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมได้นำไปสู่ข้อสงสัยที่ว่า ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วแบบฉับพลันซึ่งมีความรุนแรงในตัว แม้ว่าจะก่อให้เกิดความตื่นตัวของท้องถิ่นในลักษณะท้องถิ่นภิวัตน์ (localization) ภายใต้กระแสการเกิดจุดเปลี่ยนในภูมิภาคนิยม (critical regionalism) (Tzonis and Lefaivre, 2003; Frampton, 1983) นั้นสภาพการณ์ของท้องถิ่นภิวัตน์จะมีความแข็งแกร่งที่สามารถทำให้เกิด 'สถาปัตยกรรมแห่งการต้านทาน (architecture of resistance)' ตามที่สถาปนิกนักทฤษฎีเคนเนท แฟรมตันได้เสนอไว้หรือไม่ และแนวบูรณาการระหว่างโลกาภิวัตน์และท้องถิ่นภิวัตน์ (globalization) ตามที่โกอิชิ นาากาชิมา (Koichi Nagashima, 1999; 2541) ได้ผลักดันให้เกิดขึ้นมีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงใด รวมทั้งความใฝ่ฝันที่จะสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมแห่งเอเชีย (Lim and Beng, 1998) นอกจากนี้ การสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ ยังต้องเชื่อมโยงกับแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Howkins, 2013) เพื่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศ การศึกษาเกี่ยวกับการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ในงานวิจัยนี้ ย่อมมีส่วนช่วยชี้แนะทิศทางการเปลี่ยนแปลงในเอกลักษณ์สถาปัตยกรรม

โจทย์วิจัย

จากหลากหลายปัจจัยที่ได้นำเสนอในเบื้องต้นนี้ ต้องยอมรับว่ามีความซับซ้อนและมีลักษณะเปิดกว้าง และแปรเปลี่ยนตามมิติเวลา การกำหนดโจทย์วิจัยในโครงการวิจัย "การสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่" จะต้องผ่านกระบวนการพัฒนากรอบแนวคิดวิจัย (development of research conceptual framework) คู่ขนานไปกับการดำเนินงานวิจัยตามขั้นตอน เพื่อให้งานวิจัยมีสาระตรงประเด็น มีความครอบคลุม และสอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการค้นหา ทั้งนี้ จากการศึกษาในเบื้องต้น สามารถกำหนดการวิจัยที่ครอบคลุม 6 ประเด็นหลักที่เป็นสาระสำคัญที่รวมทั้งสิ่งที่เป็พื้นฐาน สิ่งที่มีการปฏิบัติ และสิ่งที่คาดว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงในอนาคต 6 ประเด็นหลักนี้ปรากฏใน 6 โครงการวิจัยในชุดโครงการวิจัยภายใต้โครงการวิจัยหลัก "การสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่" โครงการวิจัยทั้ง 6 ได้แก่

1. พื้นฐานเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทย
(Fundamentals of Thai Architecture)
2. การก่อรูปทางสถาปัตยกรรม
(Architectural Configuration)
3. การจัดองค์ประกอบ รูปทรงและสัดส่วนทางสถาปัตยกรรม
(Architectural Composition, Form and Scale/Proportion)
4. ส่วนประกอบและส่วนประณีตสถาปัตยกรรม
(Architectural Features and Refinement)
5. สถาปัตยกรรมเขียวและการพัฒนาอย่างยั่งยืน
(Green Architecture and Sustainable Development)
6. สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ภายใต้โลกาภิวัตน์และท้องถิ่นภิวัตน์
(Modern Thai Architecture Under Globalization and Localization)

ทั้งนี้ แต่ละโครงการวิจัยได้มุ่งค้นหาเพื่อตอบโจทย์วิจัย ดังนี้

1. แนวความคิดและรูปแบบในมิติต่าง ๆ ของแนวคิดหลัก ๆ (key concepts) โดยการวิเคราะห์ความหลากหลายในรูปแบบและทำความเข้าใจแนวความคิดต่าง ๆ ในงานสถาปัตยกรรมที่แสดงออกเอกลักษณ์ไทยสมัยใหม่
2. ลักษณะไทย/เอกลักษณ์ไทยที่มีการสืบสานจากอดีตสู่ปัจจุบัน โดยพิจารณาจากปัจจัยบริบทต่าง ๆ ที่มีผลต่อการสืบสานในสังคมปัจจุบัน
3. ลักษณะไทย/เอกลักษณ์ไทยที่มีการปรับเปลี่ยนจากเดิม โดยพิจารณาจากปัจจัยบริบทต่าง ๆ ที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนในสังคมปัจจุบัน
4. ลักษณะไทย/เอกลักษณ์ไทยที่เป็นผลจากการคิดใหม่-ทำใหม่ ที่จัดเป็นผลงานสร้างสรรค์ที่ตอบรับกับสังคมปัจจุบันและอนาคต โดยเฉพาะในแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์และแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การดำเนินงานวิจัยตามประเด็นหลักของการวิจัย พร้อมกรอบแนวคิดวิจัยตามที่ปรากฏในโครงการวิจัยทั้ง 6 โครงการดังกล่าวข้างต้น ภายใต้โครงการวิจัยหลัก “การสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่” มีรายละเอียดวัตถุประสงค์ของ

การวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาทฤษฎี หลักการ และแนวทางในการออกแบบงานสถาปัตยกรรมที่จัดได้ว่ามีเอกลักษณ์ไทยสมัยใหม่ พร้อมศึกษางานสถาปัตยกรรมกรณีตัวอย่าง และพัฒนารอบแนวคิดวิจัย
2. ศึกษางานสถาปัตยกรรมภาคสนามในภูมิภาคต่าง ๆ ที่เข้าข่าย และที่มีความโดดเด่นตามกรอบแนวคิดหลัก ๆ และสาระสำคัญที่เกี่ยวข้อง
3. ศึกษาแนวความคิดของสถาปนิกและนักวิชาการ รวมทั้งแนวคิดเบื้องหลังแรงบันดาลใจ ปัจจัยและทิศทางที่นำไปสู่การสร้างสรรคงานสถาปัตยกรรมที่แสดงถึงเอกลักษณ์ไทยสมัยใหม่
4. ศึกษาระดับความคิดเห็นและองค์ประกอบสำคัญ ๆ ของความคิดเห็นของกลุ่มสถาปนิกทั่วไปและกลุ่มคนทั่วไปที่มีต่อแนวความคิดและรูปแบบเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ พร้อมการวิเคราะห์เชิงบูรณาการและการอภิปรายผล รวมทั้งการวิเคราะห์ในมิติการสืบสาน การปรับเปลี่ยน และการคิดใหม่-ทำใหม่
5. นำเสนอข้อสรุป พร้อมข้อเสนอแนะต่อการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์และข้อเสนอแนะต่อการวิจัยและการพัฒนาเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ต่อไป

ขั้นตอนและระเบียบวิธี

งานวิจัยนี้ได้มีการดำเนินการตามลำดับใน: 1) การประมวลองค์ความรู้ทางทฤษฎีจากเอกสารวิชาการและงานวิจัย (ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อ 1) 2) การออกสำรวจงานสถาปัตยกรรมในภูมิภาคต่าง ๆ (ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อ 2) 3) การสัมภาษณ์สถาปนิกและนักวิชาการโดยตรง และโดยผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ จำนวนรวม 25 คน (ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อ 3) และ 4) การสอบถามกลุ่มสถาปนิกทั่วไป จำนวน ≥ 200 คน และกลุ่มคนทั่วไปจำนวน ≥ 300 คน ด้วยแบบสอบถามที่ได้จัดทำขึ้นโดยเฉพาะสำหรับแต่ละโครงการวิจัย และแต่ละกลุ่มผู้ตอบ โดยมีข้อคำถามประมาณ ± 25 ข้อต่อชุด แต่ละข้อได้จัดให้มีการประเมินความคิดเห็นด้วยใน 5 ระดับที่สามารถนำไปวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยที่แสดงระดับความคิดเห็น และการวิเคราะห์องค์ประกอบ (factor analysis) ของความคิดเห็น

ผลจากการวิเคราะห์เชิงบูรณาการ จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ พร้อมการอภิปรายผล สามารถนำไปสู่ข้อสรุปดังปรากฏในรายงานวิจัยของแต่ละโครงการ ซึ่งได้มีการนำเสนออย่างละเอียดทั้งการวิเคราะห์และการจัดทำสรุปผลการวิจัย

ข้อสรุปและเสนอแนะทั่วไป

ในที่นี้จะนำเสนอเพียงประเด็นภาพรวมที่มีความสำคัญต่อการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ในบริบทสังคมปัจจุบัน รวมทั้งประเด็นที่มีข้อโต้แย้ง

1. ในภาพรวม ด้วยข้อจำกัดที่ว่า เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยในอดีตปรากฏเฉพาะในอาคารประเภทวัด วัง และเรือนพักอาศัย งานสถาปัตยกรรมที่สนองความต้องการด้านการใช้สอยของสังคมปัจจุบันประกอบด้วยอาคารประเภทต่าง ๆ ซึ่งไม่เคยมีมาก่อน อาคารเหล่านี้ส่วนใหญ่มีรูปแบบสากลที่เอื้อต่อการสนองประโยชน์ใช้สอย และการลงทุนที่เหมาะสม โดยทั่วไปยังคงมีรูปแบบที่สอดคล้องกับปัจจัยพื้นฐานโดยเฉพาะสภาพภูมิอากาศและบริบทสังคม สภาพการณ์ดังกล่าวสอดคล้องกับแนวความคิดปฏิบัติวิชาชีพของสถาปนิกทั่วไป

2. เฉพาะอาคารบางประเภทที่มีความสำคัญระดับชาติ เช่น อาคารรัฐสภา อาคารศูนย์การประชุมแห่งชาติ อาคารศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย อาคารศาลา นิทรรศการในงานเวิลด์เอ็กซ์โป ฯลฯ ซึ่งเป็นอาคารที่สถาปนิกและหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องการแสดงออกเอกลักษณ์ไทย จึงจำเป็นต้องหาทางออกในการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ โดยเฉพาะในแนวทางการใช้องค์ประกอบเชิงสัญลักษณ์ โดยอาศัยรูปลักษณ์ (image) จากการออกแบบเชิงสัญลักษณ์ (iconic design)

ปัญหาจึงอยู่ที่ความเหมาะสมของรูปแบบสัญลักษณ์ แม้ว่าสถาปนิกส่วนหนึ่งเห็นควรใช้องค์ประกอบ ‘ของสูง’ โดยอนุโลม (เช่น กรณีอาคารรัฐสภาแห่งใหม่ที่ได้ใช้รูปแบบเจดีย์ที่จัดเป็นเครื่องยอดของอาคาร) โดยอ้างว่าเป็นสิ่งที่คนทั่วไปคุ้นเคย แต่สถาปนิกและนักวิชาชีพอีกส่วนหนึ่งมีข้อโต้แย้งโดยเฉพาะในมิติการนำปัจจัย ‘โลกุตระธรรม’ มาใช้กับอาคารทาง ‘โลกียธรรม’

3. ทำนองเดียวกันสำหรับอาคารบางประเภทที่มีความสำคัญระดับท้องถิ่น เช่น อาคารพิพิธภัณฑ์ อาคารศูนย์ราชการ อาคารธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานใหญ่ประจำภาค ฯลฯ มักต้องการการแสดงออกลักษณะท้องถิ่น ซึ่งที่ผ่านมาสถาปนิกได้

พยายามออกแบบให้มีอัตลักษณ์ท้องถิ่น เช่น อาคารพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติกลาง
อาคารธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคเหนือ อาคารผู้โดยสารใหม่ สนามบิน
สมุย เป็นต้น

4. อาคารเชิงธุรกิจ โดยเฉพาะอาคารประเภทรีสอร์ทส่วนใหญ่มุ่งแสดงลักษณะ
ท้องถิ่นแบบฉาบฉวย เช่น ด้วยรูปแบบกระท่อม ด้วยการใช้วัสดุท้องถิ่นและการก่อสร้าง
แบบท้องถิ่น ฯลฯ โดยหวังเอาลักษณะท้องถิ่นเป็นจุดขาย มากกว่าการแสดงออก
ลักษณะไทยอย่างมีคุณค่าในแนวภูมิภาคนิยม และในหลายโครงการมีการใช้รูปแบบ
ต่างภูมิภาค

5. ปัจจุบันรูปแบบที่เป็นการขัดต่อฐานานุลักษณ์ ยังเป็นประเด็นที่มีความขัดแย้ง
ทางความคิดทั้งในกลุ่มสถาปนิกทั่วไป และกลุ่มคนทั่วไป เช่น ในกรณีการนำรูปแบบ
สถาปัตยกรรมประเภทวัดมาใช้กับอาคารประเภทโรงแรม เพื่อผลทางธุรกิจ แม้โดยเฉลี่ย
มีค่าความคิดเห็นด้วยในระดับปานกลาง แต่ก็มีความคิดเห็นขัดแย้งภายในกลุ่มสูง¹

กลุ่มคนทั่วไปไม่ได้คำนึงถึงมิตฐานานุลักษณ์ เช่น ในกรณีกลุ่มคนทั่วไปเห็นด้วย
ค่อนข้างมากกับรูปแบบอาคารด้านข้ามแม่น้ำโขงที่จังหวัดนครพนม² ที่มีรูปแบบหลังคา
ปลายอน ช้อนชั้นพร้อมเครื่องยอดแหลม โดยมีความคิดเห็นด้วยมากกว่ารูปแบบ
อาคารด้านข้ามแม่น้ำโขงที่จังหวัดมุกดาหาร ที่มีรูปแบบหลังคาจั่วธรรมดาที่ไม่มีเครื่อง
ยอด โดยรวมกล่าวได้ว่าสำหรับสังคมปัจจุบันมิตฐานานุลักษณ์ได้คลายความสำคัญลง

6. การนำรูปแบบสิ่งของเครื่องใช้ เช่น กระติบ กุบ แคนง ออบ ฯลฯ มาเป็นต้นแบบ
ในการออกแบบอาคารในส่วนผนัง หลังคา ฯลฯ แม้ว่าอาจสามารถสื่อผ่านสัญลักษณ์ให้
เกิดการรับรู้ในความสัมพันธ์กับท้องถิ่น แต่ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนหนึ่งได้ให้ความเห็นว่า
เป็นการสร้าง 'ความชอบธรรม' ให้กับที่มา แนวความคิดของรูปแบบ เพราะเป็นรูปแบบ
ที่มีได้มีความเกี่ยวข้องกับบริบทท้องถิ่นในวิถีชีวิต

7. การนำเสนอในข้างต้น (ข้อ 2 – ข้อ 6) เกี่ยวกับการใช้รูปแบบที่แสดง
เอกลักษณ์/อัตลักษณ์ไทยจัดเป็นการจงใจแสดงออกเชิงสัญลักษณ์โดยไม่ได้มี
ความสัมพันธ์กับมิตวิถีชีวิตหรือบริบททางสังคม วัฒนธรรม ยกเว้นมิตกายภาพ จึงอาจ
ตั้งคำถามได้ว่า เราจะยอมรับรูปแบบที่แสดงเอกลักษณ์/อัตลักษณ์ไทยผ่านรูปแบบ
สัญลักษณ์โดยไม่ต้องคำนึงถึงปัจจัยวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องหรือ ทั้งที่ในอดีตที่ผ่านมา
เอกลักษณ์ไทยสะท้อนถึงระบบสังคม วัฒนธรรม ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะคติความเชื่อ
และลำดับชั้นทางสังคม

8. ด้วยลักษณะสังคมไทยที่เป็นสังคมพหุลักษณ์ ประกอบกับอิทธิพลของกระแส

¹ กลุ่มสถาปนิกทั่วไป

$\bar{x} = 3.02$ S.D. = 1.304

กลุ่มคนทั่วไป

$\bar{x} = 3.36$ S.D. = 1.188

² กลุ่มคนทั่วไป นครพนม

$\bar{x} = 3.78$ S.D. = .860

กลุ่มคนทั่วไป มุกดาหาร

$\bar{x} = 3.50$ S.D. = .879

โลกาภิวัตน์ การสร้างสรรค์อัตลักษณ์ท้องถิ่นในงานสถาปัตยกรรมภูมิภาคต่าง ๆ ซึ่งน่าจะเป็นทางออกที่เป็นไปได้ และสอดคล้องกับความต้องการของสังคมท้องถิ่นต่าง ๆ เอกลักษณ์ระดับประเทศย่อมเกิดจากการบูรณาอัตลักษณ์หลากหลายตามความเหมาะสมตามแต่กรณี

ข้อสรุปและเสนอแนะเกี่ยวกับลักษณะโดดเด่นในเอกลักษณ์ไทยในมิติการสืบสาน การปรับเปลี่ยน และการคิดใหม่-ทำใหม่

1. ลักษณะเชิงนามธรรม เป็นลักษณะพื้นฐานเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยที่จัดเป็นจิตวิญญาณของความเป็นไทย เกิดจากปัจจัยบริบทด้านภูมิอากาศและปัจจัยภูมิปัญญาเป็นสำคัญ เป็นลักษณะไทยเชิงนามธรรมที่มีการสืบสานได้อย่างต่อเนื่อง แม้ว่าลักษณะเชิงรูปธรรมอาจแปรเปลี่ยนไปตามสภาพการณ์ของสังคม และเทคโนโลยีปัจจุบัน เช่น ความต้องการพื้นที่ใช้สอย การใช้วัสดุ และระบบการก่อสร้าง ฯลฯ แต่ก็ยังคงลักษณะเชิงนามธรรมได้เช่นเดิม เช่น ความเบา ความโปร่ง ความโล่ง ความเย็นสบาย ฯลฯ

2. ลักษณะพื้นที่กึ่งนอกกึ่งในหรือ 'พื้นที่สีเทา' เป็นพื้นที่ในร่มเงาที่เปิดโล่งสามารถสร้างสภาวะน่าสบายได้ด้วยการออกแบบที่พึ่งพาธรรมชาติ (passive design) เช่น พื้นที่โล่งใต้ชายคา หรือใต้ถุนอาคารสาธารณะ มีสภาวะสอดคล้องกับพื้นที่ระเบียงหรือพะไลของเรือนไทย จึงสามารถสร้างสรรค์ลักษณะไทยได้จากการจัดให้มีพื้นที่กึ่งนอกกึ่งใน

3. ลักษณะไทยเกิดขึ้นได้จากการใช้รูปลักษณ์เชิงสัญลักษณ์ที่สื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์จากการใช้รูปแบบสัญลักษณ์เฉพาะ (iconic design) ที่มีความคุ้นเคยสำหรับคนทั่วไป เช่น การใช้รูปแบบหลังคาทรงจั่ว เครื่องยอดทรงสูงแบบยอดแหลม ชุ่มทางเข้ารูปแบบดอกบัว และการใช้สัญลักษณ์น้ำ เป็นต้น มักเป็นการใช้รูปแบบที่มีการปรับเปลี่ยนไปตามความเหมาะสม

4. ลักษณะไทยสามารถกำหนดขึ้นได้จากสภาพวิถีชีวิตประจำวัน ที่สะท้อนอุปนิสัยของคนไทยที่รักความสนุกสนาน และความหลากหลายในลักษณะ 'ชีเล่น' ในความเป็นไทยตามวิถีประชา หรือตามทีนิยม (Popular Thainess) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งทางจิตวิญญาณของความเป็นไทย

5. ในขณะเดียวกันสำหรับความเป็นไทยในอีกหนึ่งกระแสหลัก คือความเป็นไทยแบบทางการ (Formal Thainess) อาจพิจารณาได้จากการก่อรูปที่เกิดจาก:

- การวางผัง: ในมิติความสัมพันธ์กับทิศทาง การจัดวางแนวแกน การกำหนดลำดับ และระดับ
- การจัดกลุ่ม: ตามแบบแผนการจัดวางอาคารในลักษณะเรียงเป็นแนว การโอบล้อมองค์ประกอบ ที่ว่าง
- การสร้างมวล: ด้วยลักษณะไตรภาค การเรียงตัวแนวตั้ง การแสดงฐานานุ-ลักษณะ จักรวาลจำลอง และลักษณะอนุสาวรีย์

แนวทางการก่อรูปดังกล่าวเป็นพื้นฐานสำคัญในการก่อรูปทางสถาปัตยกรรมที่มี การสืบสาน และการปรับเปลี่ยนสู่การสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ ส่วนการคิดใหม่-ทำใหม่ในมิติการก่อรูป อาจเป็นการเปิดทางสู่การพัฒนาเอกลักษณ์ สถาปัตยกรรมไทยในอนาคต

6. หากการออกแบบเป็นไปในลักษณะพึ่งพาธรรมชาติ ลักษณะไทยเกิดขึ้นได้ จากการจัดองค์ประกอบเพื่อการใช้สอยในรูปแบบการแยกมวลอาคารออกเป็นส่วยย่อย ๆ ล้อมรอบพื้นที่ส่วนกลาง ที่ทำให้สามารถรองรับการขยายตัว และการเชื่อมต่อพื้นที่เข้าด้วยกันตามบริบทของสังคมปัจจุบัน การแยกมวลดังกล่าวนับเป็นการสืบสานใน ลักษณะการปรับเปลี่ยนจากรูปแบบเรือนไทย

7. แม้ว่าการจัดองค์ประกอบที่เกี่ยวกับรูปทรงและสัดส่วนที่มีส่วนกำหนด เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยในอดีต รวมทั้งสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เช่น ความลาดชันสูง ของหลังคาทรงจั่ว การใช้เส้นสายโค้งขององค์ประกอบหลังคา (บันลม) เป็นต้น แต่คงไม่ เป็นเงื่อนไขทางด้านรูปทรงและสัดส่วนที่ควรแก่การสืบสานหรือปรับเปลี่ยนในงาน สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ในเมื่อวัสดุและเทคโนโลยีการก่อสร้างได้เปลี่ยนไป

8. ส่วนประกอบและส่วนประณีตสถาปัตยกรรมที่มีการใช้ในงานสถาปัตยกรรม ไทยสมัยใหม่ที่เข้าข่ายการสืบสาน ได้แก่ ชุ่มทางเข้า ช่องแสง ประตู หน้าต่าง เสา บัวหัวเสา การสร้างสรรคงานศิลปะ: จิตรกรรม ประติมากรรม

ในส่วนที่เข้าข่ายการปรับเปลี่ยน ได้แก่ ภาพรวมในภาพลักษณ์ส่วนประกอบ การจัดวาง การเลือกใช้วัสดุ โครงสร้าง/การก่อสร้าง ลาน/ระเบียง/ชาน นอกชาน การยกพื้น ฐานอาคาร บัวฐานอาคาร พะไลและแผงกันแดด ค้ำยัน การประดับในส่วน การจัดวางและการเลือกใช้วัสดุ

ทั้งนี้ ปรากฏว่ามีกรณีการปรับเปลี่ยนเด่นชัดที่สุด และมีกรณีการสืบสาน รองลงมา ส่วนกรณีที่เข้าข่ายการคิดใหม่-ทำใหม่นี้น้อยมาก จึงเป็นประเด็นที่ชี้นำไปสู่ การค้นคว้าวิจัยต่อไป ภายใต้บริบทที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

9. ความอ่อนข้อ ความละเอียดประณีต รวมทั้งการใช้สีสด ๆ และสีทองเป็นลักษณะพื้นฐานที่ก่อให้เกิดความงามในงานสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์ไทย เป็นพื้นฐานที่แฝงอยู่ในจิตวิญญาณของผู้สร้างสรรค์ลักษณะไทยมาอย่างต่อเนื่องในศิลปะสถาปัตยกรรม

10. การอิงกับวิถีธรรมชาติ ด้วยมีต้นไม้และแหล่งน้ำอยู่แวดล้อมอย่างใกล้ชิดกับวิถีชีวิต รวมทั้งการพึ่งพาแสงสว่างธรรมชาติ และลมธรรมชาติ ซึ่งเป็นการลดการใช้พลังงานที่มนุษย์จะต้องจัดหาและกำลังเป็นปัญหาต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ การอิงกับวิถีธรรมชาติหรือการอยู่ร่วมกับธรรมชาติดังกล่าวย่อมเป็นการสืบสานจากอดีตสู่ปัจจุบันได้ โดยเฉพาะในกรณีที่บริบทสภาพแวดล้อมยังเอื้อต่อการอิงกับวิถีธรรมชาติ อย่างไรก็ตาม สภาพแวดล้อมชุมชนเมืองในสังคมปัจจุบัน ประกอบกับการมีทรัพยากรธรรมชาติอย่างจำกัด ย่อมไม่เอื้อให้เกิดการพึ่งพาธรรมชาติได้มากนัก แม้ว่าจะมีการปรับเปลี่ยน จึงเป็นประเด็นที่นำไปสู่การคิดใหม่-ทำใหม่ โดยอาศัยการพึ่งพาเทคโนโลยีทันสมัยร่วมกับวิถีธรรมชาติเท่าที่จะเป็นไปได้

11. ความสอดคล้องระหว่างแนวคิดสถาปัตยกรรมเขียวและการพัฒนาอย่างยั่งยืนซึ่งเป็นแนวคิดหลักที่มีความเป็นสากล กับเอกลักษณ์บางประการของสถาปัตยกรรมไทยโดยเฉพาะการอิงกับวิถีธรรมชาติ ย่อมชี้นำไปสู่บูรณาการแนวคิดทั้งสองเข้าด้วยกัน โดยเฉพาะเพื่อเป็นการนำเกณฑ์ LEED และ TREES³ ซึ่งเป็นเกณฑ์การประเมินเชิงปริมาณสู่การสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ในมิติสถาปัตยกรรมเขียวและการพัฒนาอย่างยั่งยืน

12. แนวทางการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมท้องถิ่นร่วมสมัย โดยการประยุกต์ลักษณะไทย/ภูมิปัญญา/วิถีธรรมชาติกับเทคโนโลยีทันสมัย เป็นแนวทางบูรณาการทางวัฒนธรรมในการสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมในแนวบูรณาการโลกาภิวัตน์กับท้องถิ่น (glocalization) ซึ่งเป็นแนวทางที่จะต้องมีการศึกษาวิจัยอย่างละเอียดต่อไป

13. ในกรณีที่ไมอาจสร้างสรรค์แนวบูรณาการทางวัฒนธรรมเชิงลึกได้ การสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมในแนวคู่ขนานสมัยใหม่กับประเพณี จึงเป็นทางออกทางหนึ่ง แม้ว่าสถาปนิกทั่วไปมีความคิดเห็นด้วยเพียงในระดับปานกลาง และกลุ่มคนทั่วไปมีความคิดเห็นด้วยในระดับค่อนข้างมาก⁴

14. จำเป็นต้องมีการศึกษาวิจัย การทดลองและทดสอบที่นำไปสู่การสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นการเพิ่มมูลค่าจากความคิดสร้างสรรค์ โดยการต่อยอดต้นทุนทางวัฒนธรรม ทั้งนี้ เป็นการสร้างสรรค์

³ LEED (Leadership in Environment Design) เกณฑ์สำหรับประเมินอาคารเขียวโดย United States Green Building Council (USGBC); TREES (Thai's Rating of Energy and Environmental Sustainability) เกณฑ์การประเมินมาตรฐานอาคารเขียวของไทย โดย สถาบันอาคารเขียวไทย Thai Green Building Institute (TGBI)

⁴กลุ่มสถาปนิกทั่วไป
 $\bar{x} = 3.04$ S.D.=.984
 กลุ่มคนทั่วไป
 $\bar{x} = 3.68$ S.D.= .957

สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ในแนวบูรณาการโลกาภิวัตน์และท้องถิ่นที่ล้อมเป็น
การเปิดโอกาสให้มีการคิดใหม่-ทำใหม่ ที่นำไปสู่การสร้างรายได้จากการดึงดูด
นักท่องเที่ยวจากทั่วโลก รวมถึงเป็นการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ (creative city) พร้อมกัน
ด้วย